

DE JACOBSSTAF.

Door tussenkomst van het lid van de Museumcommissie van de Vereniging „Vrienden van het Zuiderzeemuseum“, de heer J. J. Schilstra, gelukte het, de hand te leggen op een zeer merkwaardig nautisch instrument, n.l. een „Jacobsstaf“.

Deze Jacobsstaf werd gebruikt om bij de plaatsbepaling op zee de hoogte der hemellichamen te meten. Het instrument bestaat uit een vierkante staf van zwart palmhout, waarlangs een viertal dwarslatten van wit palmhout, verschuifbaar zijn. Deze dwarshouten zijn van toenemende lengte, de staf is aan iedere zijde van een andere verdeling voorzien.

Bij het meten van de hoogte van het gewenste hemellichaam werd het apparaat zodanig op de hemel gericht en een der dwarslatten dusdanig verschoven, dat het ene uiteinde daarvan op hoogte van de kim en het andere uiteinde daarvan op hoogte van het hemellichaam uitkwam. Op de verdeling op de staf kon men dan de gegevens aflezen, waarnaar de gezochte hoek kon worden afgeleid. Een en ander geschiedde met behulp van bijbehorende tabellen.

Naarmate het hemellichaam hoger stond, moest een langer dwars-hout worden gebruikt; bij ieder dwarshout behoorde één der vier afzonderlijke verdelingen, die op de staf waren aangebracht.

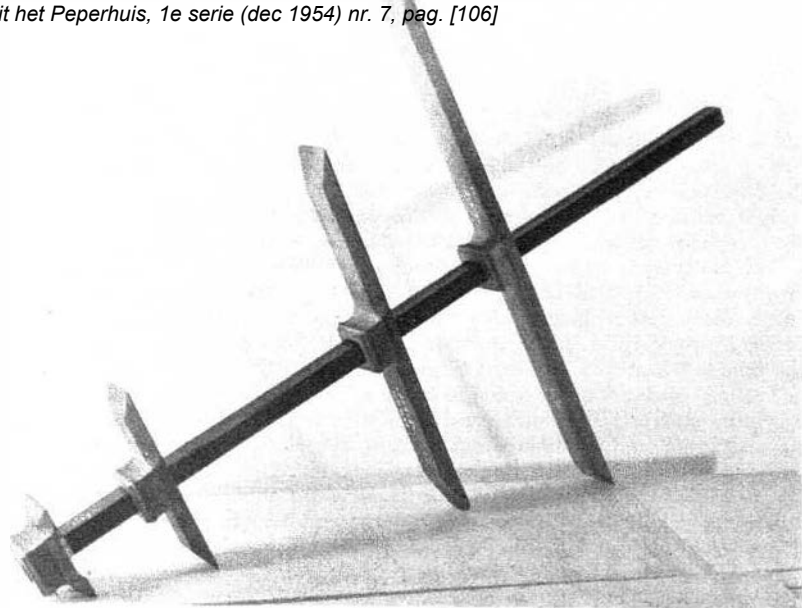
Het was een vrij gebrekkige werkwijze, die slechts een betrekkelijke nauwkeurigheid had. In 1731 werd een beter instrument uitgedacht, n.l. de spiegelsextant. Het geeft een indruk van het conservatisme van de zeelieden van die dagen, dat het nog zéér lang duurde, voordat dit nieuwe apparaat algemeen in gebruik werd genomen. In het Ned. Historisch Scheepvaartmuseum bevinden zich twee Jacobsstaven, die gedateerd zijn 1791, resp. 1805. De Jacobsstaf van het ZZM is niet gedateerd, doch zal waarschijnlijk ook uit dit tijdvak afkomstig zijn.

Dit instrument kenmerkte zich doordat het vevat is in een doos van massief, eikenhout met een losse deksel, die de vorm heeft van een mangelplank en die versierd is met kerfsnedemotieven en daarna gepolychromeerd. Het geheel is een decoratief geval, dat aan een spijker aan de wand kan worden opgehangen. De grootste afmeting van de doos is 88 cm.

De naam Jacobsstaf is volgens de Winkler Prins waarschijnlijk te verklaren uit een gelijkenis van de van rondlopende deelstrepen voorziene staf met de geschildre stokken van Jacob. (Gen. 30:37).

S. J. Bouma.

Noot van de Redactie: Door tijdsgebrek moest de afbeelding van de Jacobsstaf vervallen. Zij wordt in het volgende nummer opgenomen.

Wegens gebrek aan ruimte in het vorige nummer moest de plaatsing van de afbeeldingen bij het artikelje „De Jacobstaf” naar dit nummer worden verschoven. Het is verzuigend dat de leemte die er bestaat op het gebied van goede publicaties over dit onderwerpenmiddels op voortreffelijke wijze is gevuld. In het jaarverslag 1952:1953 van de Vereniging Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum te Amsterdam komt als Bijlage B een zeer interessant artikel voor van de hand van de directeur van genoemd museum, de heer G. A. Cox, getiteld: „De Jacobstaf of de „Gemeyne Graedhoghe”. Hierin wordt de geschiedkundige ontwikkeling van dit instrument uitvoerig geschetst en ook een technische uiteenzetting gegeven.

S. J. Bouma.

